

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Годжал Світлани Сергіївни

“Громадсько-політична та наукова діяльність Марка Антоновича”,

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук

за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Біографічні дослідження протягом кількох останніх десятиків років в науковому просторі як за кордоном, так і в Україні користуються заслуженою популярністю. Феномен біографії передбачає різноманітні дослідницькі підходи до її реконструкції, все частіше змушує науковця до міждисциплінарності у дослідженні, спонукає розглядати життя людини як прояв життєвого досвіду суспільства, розкриваючи історію людства через особистість. Таким чином відбувається й олюднення історії України, коли при реконструкції біографії через історичну особу розкривається історія. Тому цілком закономірним є зростання інтересу до вивчення постатей громадських діячів, політиків, науковців, у тому числі й тих, які в силу різних причин покинули Україну та виїхали на еміграцію.

У цьому контексті дисертація С.С. Годжал є дуже своєчасною та викликає значний науковий інтерес, оскільки присвячена аналізу громадсько-політичної та наукової роботи українського історика Марка Дмитровича Антоновича, постать і діяльність якого раніше не ставала предметом глибокого спеціального вивчення.

Дослідження С.С. Годжал має добре продуману логічну структуру, яка дозволяє розкрити роль М. Антоновича в громадсько-політичному та культурному житті української спільноти за кордоном, у діяльності громадських організацій та визначити внесок у розвиток історичної науки. Робота складається зі вступу, трьох розділів (поділені на дев'ять підрозділів), висновків, списку використаних джерел та додатків. Є й перелік умовних скорочень та рідковживаних слів.

Дисертаційна робота є чітко структурована і побудована за хронологічно-проблемним принципом. Не викликає сумнівів новизна і практичне значення

результатів цієї роботи, чітко сформульовані мета та дослідницькі завдання, визначені об'єкт і предмет. Позитивним є те, що робота пройшла достатню апробацію, оскільки С.С. Годжал неодноразово представляла результати своїх досліджень на міжнародних і всеукраїнських форумах.

Вступ дослідження містить всі обов'язкові елементи, його структура та зміст не викликають жодних зауважень чи заперечень.

Перший розділ дисертації вже традиційно присвячений аналізу теоретико-методологічних основ дослідження. У його першому параграфі проаналізовано теоретичні підходи до написання біографічних досліджень, з наголосом на поглядах провідних українських вчених. Водночас, дисертантці варто було б показати погляди зарубіжних дослідників до написання життєпису (П. Бурдье, Ш. Бюллер та ін.), які авторка лише коротко згадала, спираючись на узагальнюючий висновок з праці А. Громик (с.24). Доцільно було б розкрити й власні думки щодо методики написання біографічного дослідження.

У другому параграфі першого розділу дисертантка провела ретельний аналіз рівня вивченості проблеми і зробила виважені висновки. Дослідниця окрему увагу приділила працям, що безпосередньо стосуються різних аспектів життя та діяльності М. Антоновича. Вміло показала ступінь дослідженості / недослідженості діяльності вченого в наукових установах, зокрема в Українській вільній академії наук (УВАН), Українському історичному товаристві (УІТ). Однак незрозумілим є твердження на с.32: «Наступною за кількістю групу досліджень про УІТ становить науковий доробок його членів у різні періоди: М. Антоновича, І. Гирича...», хоча вище йшлося про співпрацю М. Антоновича з товариством. Логічно далі, на наш погляд, було б аналізувати праці, присвячені діяльності вченого в УВАН. Однак авторка переходить до розгляду робіт, в яких міститься інформація про соціокультурне середовище, а потім знову повертається до огляду праць, які включають інформацію про діяльність вченого в наукових установах, зокрема УВАН (с.35), чим дещо порушує логіку викладу матеріалу.

До характеристики різноманітної джерельної бази дослідження авторка

підійшла достатньо кваліфіковано. С.С. Годжал провела велику евристичну роботу і опрацювала матеріали центральних державних архівних установ України, зокрема Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України, Центрального державного архіву зарубіжної україніки, Центрального державного архіву громадських об'єднань України. Доступним для С.С. Годжал був архів УІТ. Варто відзначити контакти дисертантки з хранителькою одного з найбільших українських архівів поза межами України Тамарою Скрипкою і, як наслідок, залучення матеріалів з Музею-архіву ім. Д.В. Антоновича УВАН у США. Детально проаналізовано авторкою епістолярій М. Антоновича, його спомини, значну частину його досліджень та публіцистики, спогади та щоденники його колег та знайомих, що дало можливість якісно реконструювати біографію. Водночас, С.С. Годжал наголосила на важливості для дослідження іконографічних джерел (с. 40-41), хоча в додатках до дисертації представлена лише одна світлина. Можна також пошкодувати, що в дослідженні не вдалося використати матеріали чеських архівів. Було б варто залучити також матеріали про діяльність М. Антоновича в УВУ мюнхенського періоду, які, можливо, зберігаються у фонді УВУ в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. Але в цілому, використана джерельна база дає можливість різнобічно розкрити проблему.

Другий розділ роботи, присвячений життєвому шляху та громадсько-політичній діяльності М. Антоновича, складається з чотирьох параграфів. Авторка справедливо зауважила, що батьки та родина мали великий вплив на формування характеру та світогляду М. Антоновича. Окрім родинного оточення значний вплив на формування особистості та переконання вченого справило дружнє оточення та університетські викладачі – потужні інтелектуали – І. Мірчук, В. Щербаківський, Я. Рудницький та С. Смаль-Стоцький. В хронологічній послідовності описано детально життєві події та подано їх на тлі епохи. Дослідниця вправно продемонструвала оволодіння різними теоретико-методологічними підходами до написання біографічного дослідження. Слушним вважаємо виокремлення чотирьох періодів у житті та діяльності М. Антоновича

на основі критерія зміни місця проживання, що впливало й на зміну як форм, так і змісту діяльності. Однак до цього розділу є певні зауваження і рекомендації. Часом зустрічаються повтори інформації про події (зокрема, на с. 18 і с. 46). Не зрозумілим з тексту є місце проживання М. Антоновича в Німеччині: чи це були табори переміщених осіб, чи власне помешкання поза їх територією (с. 62). Не має інформації про продовження контактів (співпраці) М. Антоновича з УВУ в Мюнхені (відновив свою діяльність у 1945 р.). Варто було б точніше схарактеризувати умови життя та праці українських науковців у повоєнній Німеччині, подати причини, які штовхали на заокеанську еміграцію до США та Канади (с.72-78).

При висвітленні підрозділу 2.4. «Канадський період життя вченого» авторка вже показала М. Антоновича як багатогранну особистість: активного члена УВАН, НТШ, засновника УІТ та громадського діяча (с.78-90). Висновки до другого розділу є аргументованими і виваженими.

Вагоме місце в дисертації С.С. Годжал займає третій розділ, в якому проаналізовано і визначено внесок М. Антоновича в розвиток історичної науки. Дисертантці вдалося показати активну діяльність вченого в УВАН та УІТ на тлі загальної характеристики функціонування цих провідних наукових об'єднань у діаспорі. В роботі розкрито внесок М. Антоновича в розбудову наукової установи як керівника УВАН (1992-1997 рр.), систематизовано участь вченого в конференціях, які проводило Українське історичне товариство (с.107). Однак, активну конференційну діяльність М. Антоновича в УІТ включно із темами доповідей показано переважно за 1982-1985 рр. Хоча ми знаємо, що детальна інформація про форуми товариства публікувалася на сторінках кожного числа журналу «Український історик» в розділі «Хроніка», що варто було б використати.

Детальну увагу акцентує С.С. Годжал на аналізі наукового доробку вченого. Дисертантка розглянула праці М. Антоновича, присвячені історії громадівського руху, українського студентського руху в еміграції, української культури, літературознавства та шевченкознавства, єгиптології тощо. Авторка показала

актуальність поглядів М. Антоновича щодо становлення та діяльності громад у сучасній українській історіографії. Однак відносно мало уваги приділила аналізу праць з історії українського студентського руху в еміграції (с.119-120), хоча цій проблемі присвячена окреме видання і ця проблематика була одним із пріоритетних дослідницьких напрямів на початку наукової діяльності М. Антоновича (с.119).

Розлого представила дисертантка й історіографічний доробок М. Антоновича, чітко виокремила проблеми, які порушував у своїх дослідженнях вчений, зробила логічні та обґрунтовані висновки. На нашу думку, добре було б показати новизну досліджень М. Антоновича у порівнянні з працями попередників, а також дати оцінку використання його розвідок, присвячених науковим установам та персоналіям, сучасними істориками (с. 144-156). Дисертантка проаналізувала рецензії та огляди М. Антоновича, визначила їх структурні складові та тематику, довела фаховість дослідника (с.157-173).

Окремо слід відзначити подану в додатках до роботи бібліографію праць вченого (з певним авторським внеском, додано 23 праці), яка дійсно може стати в нагоді для багатьох сучасних істориків, що вивчають проблеми історії громадівського руху та студентського життя в еміграції, інших дослідницьких проблем.

Висновки в дисертаційному дослідженні є виваженими й обґрунтованими, відзначаються належним аналітичним та синтетичним рівнем, відповідають поставленим завданням. Їх достовірність базується на різноманітному масиві джерел. Авторці цілком вдалося розкрити основні складові діяльності М. Антоновича на тлі епохи, досягти поставленої мети, розв'язати визначені завдання й розкрити значення постаті – представника видатної української родини, що дала Україні кілька поколінь знаних вчених та громадських діячів. Дисертація відзначається актуальністю, є достатньо повною реконструкцією життя та діяльності вченого, розкриває його внесок у розвиток науки, чим заповнює одну з прогалин у сучасній українській історіографії.

Водночас, хотілося б ґрунтовнішого розкриття інформації про родину

М. Антоновича (зокрема, дружину та дітей), залучення матеріалів, що показали б неформальні деталі взаємовідносин із колегами. Варто було б детальніше розкрити й мотивацію появи тих чи інших наукових та публіцистичних текстів, висвітлити причини зацікавлення тією чи іншою дослідницькою тематикою. Текст іноді містить дрібні пунктуаційні, стилістичні та технічні огріхи.

Втім, зазначені недоліки не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, мають інколи рекомендаційний характер. Зміст автореферату повністю відтворює основні положення дисертаційного дослідження, включає всі структурні складові. Робота виконана на належному фаховому рівні, є цілком самостійним та завершеним дослідженням. Зроблені висновки логічні і достатньо аргументовані. Основні положення даного дисертаційного дослідження опубліковані у восьми самостійних одноосібних статтях. Отримані результати доповнюють уявлення про діяльність української еміграції в Чехословаччині та Німеччині, українців у Канаді та США.

Таким чином, дисертаційне дослідження «Громадсько-політична та наукова діяльність Марка Антоновича» відповідає сучасним вимогам Міністерства освіти і науки України, що висуваються до таких робіт, дослідження є оригінальним та самостійним, а його авторка Світлана Сергіївна Годжал заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент

кандидат історичних наук,

доцент кафедри українознавства

Національного університету водного

господарства та природокористування

Г. Д. Клинова-Дацюк

